

Knut Anton Mork, Professor emeritus ved NTNU og Handelshøyskolen BI.

Energikrise som på 1970-tallet — nesten

Den europeiske energikrise begynner å likne farlig på den OPEC-drevne energikrise på 1970-tallet. Men noe er annerledes — dessverre.

Mens mange nå undrer seg over hvordan vi kan ha resesjonstendenser, prisstigning og full sysselsetting på samme tid, tror jeg noen akademiske makroøkonomer opplever en slags triumf. Da tenker jeg på dem som har holdt på at resesjoner slett ikke skyldes at priser og lønninger er trege til å tilpasse seg skiftende omgivelser, men at næringslivet av en eller annen grunn plutselig blir mindre produktiv. Siden begynnelsen av 1980-tallet har mange holdt på denne «realkonjunkturteorien» til tross for en nokså pinlig prediksjon om at resesjoner ikke går ut over sysselsettinga.

Nå er jeg slett ikke sikker på at vi står overfor en global resesjon; spesielt virker den amerikanske økonomien rimelig motstandsdyktig. Men produktiviteten er blitt svekket i makroforstand etter at pandemi og geopolitisk spenning har revet globale forsyningskjeder i småbiter. Amerikansk BNP har falt litt i to kvartaler på rad, samtidig som sysselsettinga holdes oppe av at det trengs flere folk til å holde hjula i gang etter de mange forstyrrelsene i det globale systemet. Og når tilbudet — produksjonskapasiteten — bremses samtidig som etterspørselen etter varer og tjenester består, blir resultatet overskuddsetterpørsel og prispress selv uten at etterspørselen har vokst spesielt.

At realkonjunkturteorien kan ha slått til denne gangen, er neppe grunn nok til å godta den som generell teori for konjunktursvingninger, ikke minst fordi USA ser ut til å kunne unngå resesjon. Men et produktivitetssjokk ser det ut til at vi endelig har opplevd. Oljeprissjokkene på syttitallet liknet, men ikke helt, fordi det da ikke var produktiviteten som sviktet, bare OPEC som plutselig insisterte på høyere priser.

På europeisk side er derimot likheten med syttitallet og OPEC-sjokkene slående. Selv om vær og vind har bidratt, er energitilgangen igjen først og fremst politisk styrt, denne gangen av Russland. Samtidig ser vi to viktige forskjeller fra syttitallet. For det første dreier ikke knappheten seg om olje, men gass, der avhengigheten av rørledninger gjør det langt vanskeligere å finne alternativer. Og for det andre dreier det seg nå ikke bare om høyere priser; tilgangen begrenses fysisk.

Disse forskjellene blir viktige når politiske mottiltak skal diskuteres. På syttitallet var ikke tilgangen på energi problemet. Selv om OPEC først prøvde seg med embargo, viste det seg snart at de ville levere til alle som ville betale. Hvis andre priser og lønninger hadde full ut tilpasset seg de høye energiprisene, kunne næringslivets kostnader ha kommet under kontroll og sysselsetting opprettholdt. Det kunne ha skjedd om tilliten var sterkt nok til at sentralbanken ville holde den generelle inflasjonen i sjakk. I stedet måtte en skikkelig hestekur til, med renter over 20 prosent, og en ny, dyp resesjon på åttitallet.

I dagens Europa er tilliten til inflasjonsmålet sterkere, i alle fall på et par års sikt. Det er bra, for det kan hindre lønns- og prisspiraler. Men det er ikke nok. I dagens Europa er det rett og slett mangel på energi. Den russiske gassen er vanskelig å erstatte på kort varsel. Og kuttene i russisk gass kommer på toppen av begrensninger i andre kraftkilder og økt forbruk under hetebølger. Det er rett og slett for lite kraft til at alt kan fortsette som før. Noen virksomheter blir nødt til å stenge, og folk flest må spare strøm fram til alternativer kommer på plass. Det kan ta et par år.

Politikerne vrir hodene for å finne løsninger. Strømtøtte er nærliggende å tenke på. Men det gir ikke mer energi. Faktisk belønner det dem som forsyner seg mest av det vi ikke har nok av. EU vil gripe inn i markeds mekanismene. Så langt har ingen sagt hvordan, men det er nærliggende å se for seg en kombinasjon av priskontroll og rasjonering.

Det prøvde USA på syttitallet, uten særlig hell. Ett av de fornuftigste forslagene så langt ser ut til å være tyske myndigheters planer om å fordele energiselskapenes ekstraordinære inntjening til landets husholdninger etter inntekt, ikke energiforbruk. Et annet er svenske og finske myndigheters likviditetsgarantier til energiselskapene. Et tredje, og ikke minst viktig tiltak, er utsettelsen av stengning av tyske kjernekraftverk.

Norske myndigheters lefling med forslag om å begrense krafteksporten virker derimot uhyre kynisk, spesielt når det kommer fra Europas rikeste og energirikeste land.

Denne kronikken ble først publisert i
Dagens Næringsliv:

<https://www.dn.no/okonomi/okonomi/energi/inflasjon/energikrise-som-pa-1970-tallet-nesten/2-1-1291562>